

Innhold

Forord	7
Forspill	9
KAPITTEL 1	
Quislings statskupp	11
KAPITTEL 2	
Riksrådsforhandlingene	18
KAPITTEL 3	
Quislings vei mot fascismen	32
KAPITTEL 4	
Nazifisering av rettsvesenet	43
KAPITTEL 5	
De nasjonale frontene kommer på plass	52
KAPITTEL 6	
Sivil motstandskamp i Trøndelag	56
KAPITTEL 7	
Flyktningtrafikken i Trøndelag	80
KAPITTEL 8	
Hjelp til sivilbefolkningen og krigsfangene	97
KAPITTEL 9	
Idrettsstreiken	112

KAPITTEL 10	
Opprør blant norske organisasjoner	127
KAPITTEL 11	
Kommunene blir nazifisert	135
KAPITTEL 12	
Kampen om Industriforbundet	148
KAPITTEL 13	
Presset mot Forretningsbanken	159
KAPITTEL 14	
Advokatene holder stand	177
KAPITTEL 15	
Læreraksjonen	181
KAPITTEL 16	
Kirkestriden	218
KAPITTEL 17	
Universitetets og NTHs kamp	240
KAPITTEL 18	
Teaterkonflikten	267
KAPITTEL 19	
Kunstnerne i kamp	279
Etterspill	295
Noter	309
Referanser	325

Forord

Under arbeidet med boken *Motstandskamp fra Trondheim* gikk jeg i 2018 gjennom arkivet etter John Lyng, senere statsminister i Norge, som deltok aktivt i den sivile motstandskampen i Trøndelag. Der fant jeg et upublisert manus med tittelen *Kampen mot NS*, sannsynligvis skrevet i 1944, mens han jobbet for den norske regjeringen i London. Manuset gir innblikk i en motstandskamp som er unik, også i verdenssammenheng. Norge er det eneste av de tyskokkuperte landene hvor en nasjonalsosialistisk regjering planla å innføre et fascistisk diktatur.¹ Det viktigste grepet var et forsøk på å nazifisere yrkes- og næringsorganisasjonene, slik at de kunne bli representert i et riksting. Medlemmene strittet imot, ledelsen «gikk under jorden», og det vokste fram en nasjonal organisering som spredte seg over hele landet og omfattet alle deler av yrkeslivet. Mer enn 700 000 nordmenn reiste seg i en unison protest.² De bøyde ikke av – og gjennom sivil ulydighet, uten bruk av vold, maktet de å knuse Quislings store drøm.

Jeg sto midt i et bokprosjekt om den militære motstandskampen og brukte ikke mye tid på manuset til Lyng. Men det slapp aldri taket i meg. Det var veldig direkte og bygget på personlige erfaringer fra en viktig periode av andre verdenskrig. Åtte år skulle gå før jeg oppsøkte Lyngs arkiver på nytt. I mellomtiden hadde jeg skrevet boken *Krigsforbryteren* og vært med på å lage en dokumentar som bygget på den første boken. Arbeidet med militære aksjoner var derfor et avsluttet kapittel. Nå leste jeg manuset nøye fra perm til perm, 165 små sider,

og så at det var en fortelling – eller kanskje mer et vitnesbyrd – fra en person som sto i sentrum av begivenhetene. Lyng er klar på at for å forstå den sivile motstandskampen, er det nødvendig å dykke ned i detaljene i et avgrenset geografisk område. På den måten kan lokalkunnskapen berike den nasjonale fortellingen.

Lyngs upubliserte manus ble en inspirasjon til å skrive en bok om den sivile motstanden under andre verdenskrig, både med de store linjene og med eksemplene fra Trøndelag. Selv om det finnes gode bøker om deler av den sivile motstandskampen, er det få som har gått både i dybden og i bredden. Slik sett har det vært et krevende prosjekt – hvor jeg har benyttet både sekundærlitteratur og primærkilder fra norske arkiver.

I en tid hvor mange statsledere forsøker å fjerne eller endre det liberale demokratiet, kan det være viktig å trekke fram lærdommen fra Norge under andre verdenskrig. Kollektive og ikke-voldelige aksjoner greide å nøytralisere Terbovens og Quislings forsøk på å nazifisere landet. Ikke absolutt, men nok til å blokkere Quislings ønske om å transformere Norge til en nasjonalsosialistisk stat med ham selv på toppen.

En takk til de som har støttet meg underveis, spesielt til de som har tatt på seg jobben med å gi meg tilbakemeldinger på kapitlene: Torleif Austad, Torkel Christiansen, Frode Færøy, Matti Goksøyr, Svein Lorentzen, Jorunn Sem Fure, Anders Johansson og Martin Øystese.

Trondheim, august 2026

Tor Busch